

Književnost

Vida Taufer: Veje v vetru. — Zbirko pesmi je opremila Gizela Šuklje, natisnila in založila je Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 55.

V lepi in okusni opremi arhitektke Gizele Šukljeve smo dobili za veliko noč pesmi Vide Tauferjeve »Veje v vetru«. To je zopet zbirka pesmi, ki jo moramo brez pridržka sprejeti kot pomemben pozitiven donesek k našemu modernemu pesništvu, ki pa ima poleg drugih vrednot tudi to relativno ceno, da je dozdej nedvomno najboljše pesniško dejanje, ki ga je v slovenski književnosti udejestvila žena. Kajti Ljudmila Poljančeva ali Vida Jerajeva, ki sta dozdej veljali za naši najboljši pesnici, sta le v nekaterih izjemnih pesmih podali dobre pesmi — o Novyjevi pa bo mogoče soditi šele, ko bo dozorela zbirki — dočim o Tauferjevi lahko rečemo, da se ji le kakšna izjemoma ne posreči. Njena osebnost je izrazito pesniška, beseda močna v izrazu in pesem svojevrstna. Odslej, ko je Vida Tauferjeva povezala svoje raztresene pesmi v lep velikonočni šopek, jo bomo morali šteti med svojski zvok v harmoniji slovenske poveljne lirike, ki ni dala samo lepe zbirke, temveč tudi tako, ki je pomembna za ves razvoj poezije zadnjih let pri nas.

V zadnjih letih vidimo namreč v pesništvu velik prelom in veliko spremembo. Jasno se vidi, kako se je odprto obzorje naših ekspresionistov, ki so fantastične vizije svojega duha in srca prepeljavali po širokih cestah mogočnih ritmov v nebo, kako se je ta mogočna cesta razšla na polno majhnih stezic, vijočih se med ploti in med cvetovi in poslušajočih spet, kako potočki valové, kako se vrba sklanja vanj in kako poje ptič, ki je sedel v njene rogovile, strmeč bolj v travo pod seboj kakor pa v ozek kos neba med vejami! Duh se je zopet sklonil k zemlji in zemlja se je zasvetila v novih barvah in na novem obzorju so se pokazali obrisi predmetov, ki jih prej visokotečeči duh ni dojel, da, jih je zavestno preletel in jih ni smatral za vredne pesniškega upodabljanja. Iz visokoidealističnega duhovnega ekspresionizma, iz opevanja osebnih, subjektivnih vizij stvarstva in boli svojega srca smo prišli v stvarnost sveta in zemlje, kar je rodilo novo veselje nad

življenjem, nov opoj strasti in vseh petero čutov, prav tako vida kot vonja, ukusa in tipa, kakor tudi sluha. Na dogodke svetá in predmete je začel odgovarjati zopet fizični človek ter je njegovemu občutju primaren dotik s predmetom ter sekundaren njega reakcija v srcu in misli. Tako se je v nekem delu umetnost približala naturalizmu, predvsem v prozi, v pesmi pa zopet impresionizmu, seveda obogatenu z vsemi pridobitvami ekspresionizma. Toda ta impresionizem ni enak onemu izpred vojne, temveč je podoben še bolj realizmu izpred moderne, ima veliko risov vmesnih dob, tistih, ko se je iz klasicističnega realizma porajala romantika in iz romantike realizem. Toda, kakor se nobena doba v zgodovini nikdar več ne ponovi, tudi ta sodobni realizem — včasih tako zelo brez toplote in poleta — ni »bidermajer« ali »poetični realizem«, ali začetna romantika »fin de siecla«, temveč je samo sorodnik takega duha, ki stoji na prelomu človeške usmerjenosti. Obenem s tem nazorom vred pa se je spremenila tudi oblika pesmi ter je iz prostega ritma prešla zopet v merjenje stopic, zvonkljajoče rime, v opisovanje predmetov včasih že prav v rokokojevski cizeliranosti, ironiji in duhovitosti, da so pesmi podobne že galanterijskim predmetom. Človek je stopil iz sebe, iz svoje neomejenosti in sprostitve v predmet, v objektivizacijo stvari ter jo oklepa v zaprte pesniške like in oblike. Približali smo se novemu klasicizmu, toda na osnovi ekspresionistične romantike.

Ta uvod ni potreben za razumevanje pesniške zbirke Vide Tauferjeve, bolj morda za razumevanje drugih pesniških pojavov na današnjem pesniškem trgu. Toda tudi pri Tauferjevi lahko opazimo svojevrsten razvoj v tej smeri, ki je dobro in jasno pokazan tudi v zbirki »Veje v vetru«.

Zbirka je razdeljena na tri dele, tako, da se začne z mislijo ná smrt in tudi konča z mislijo nanjo, ki kot pajk preži na človeka; vmes pa so razpoloženske pesmi, zapete najprej ob osebnih čustvenih trepetih (I. del), pozneje pa ob stvarnih, objektivnih opisih predmetov (III. del), v sredi pa je tragična erotična pesem, ki se konča v religioznem očiščenju (II. del). Toda po obliki pesmi in po doživljanju ljubezni in religioznosti, po izpovedih osebne erotične tragike, ki se kaže in je vsebina pesmi II. dela, sodim, da spada ta I. del na začetek njene pesniške poti, v njeno ekspresionistično dobo. V beznici, Zarja, Narcise, Podlesek, Zavrženo pismo, Žena — to so ekspresivne ženske pesmi, kakor jih nimamo več v naši liriki, tihe geste, toda glasni kriki srca, cele tragedije, ki se gode v duši dekleta, ki ljubi in mu ni odziva. In potem tiho in v depresiji usode Srečanje s smrtjo, ko

pred nama je bleda gospa
z zlato lučjo obstala,
nima oči, ne srca,
da bi naju spoznala.

Tako so pomladni soneti samo še elegija na grob ljubezni, ki jo poje žena svojemu srcu, v stihih, kakor ji ni pela niti Gradniku iz groba. Ciklus Magdalena pa pomeni njeno religiozno liriko, iskreno, ekspresivno dramatično, tri pesmi, ki jih moremo šteti med najmočnejša slovenska religiozna doživetja v pesmi. V tem II. delu je odkrila svoje najgloblje bolečine in izrazila svojo

ljubezen in svojo vero, greh in očiščenje, ter se z njimi uvrstila med naše najboljše ekspresionistične lirike.

Toda taka boleť zlomi slej ko prej žensko srce in tako vidimo, da je bila preteška tudi za Tauferjevo, zato ni grebla dalje vase, kar bi jo vodilo v obup, temveč se predala melanholiji, tišini življenja, sencam in luči narave, razpoloženju tišine in samote. Svoje srce, ranjeno v ljubezni, je odprla vsem vetrovom in mesecu, večeru ob vodi in poletnim nočem, megleni samoti, ko čaka svetlobe in moči in »vsak v samoti sebi govori«. In tako je s pesmijo, ki »jo veže kakor smrt v ovoje« pela in ihtela in strmela k veliki luči, se borila s temo življenja, ko »v vseh trenutkih iščemo Boga«. In to se je pokazalo ob smrti matere, kateri so posvečene prve pesmi v zbirki Roka, Slika, Senca in V cerkvi, kakor tudi v začetni apostrofi Smrt. Vse te pesmi I. dela so razpoloženske pesmi, ko pride pesnica osebno v dotik s svetom, in ji ta svet, pa naj bo to slika matere, njena smrt, voščene roke ali večer ob vodi, megla ali pesem, vzbudi drget srca. To so impresije najčistejšega zvenenja v duši, barv in vonja, polne čuvstev, svetlob in senc, šepetov valov in vetrov, gibanj in zvokov — trepet nežne, tihe osamljene duše, globoko čuteče kot

v gozdu ob poti mlade veje —
veter rad se z njimi poigra,
dež jih moči, sonce se jim smeje,
mesečina v njih se lesketa.

Toda v pesmih III. dela ni pesnica samo pasivna sprejemalka vtisov ter izražalka svojega osebnega razpoloženja ob njih, temveč hoče iti dalje ter zajeti predmet v vsej njegovi objektivnosti, v stvarni nazornosti in njegovi lastni pomembnosti. Tako teži s svojim čopičem prerisati zunanji in notranji lik predmeta izven sebe ter se v tej težnji popolnoma približuje modernemu likovnemu novemu realizmu, toda tudi — staremu realizmu Stritarjeve dobe.

Kapela v bregu, žalostna kapela,
stoletja tukaj mirno že stojiš —

ali ni to verz, ki bi ga prej ko modernemu pesniku, pripisal »zvonovcu« dunajske dobe, apostrofirajočemu predmet, kateremu se je hotel pesniško približati! In v tem je ravno nevarnost te metode, ki se ji tudi Tauferjeva ni vedno izognila, da namreč pesem postane suh opis brez navdiha, zanimiv domislek, tehnično lepo spravljen v trdno obliko, toda pesniško ne prežet in nima žive stvaritejske sile v sebi. Pesem postaja bolj tehnika kot pesem, bolj cizelerstvo in domislek, bolj »naloga« kot pa srčna zadeva. In tako je prav v tem delu nekaj pesmi, ki so hladne in ne primejo, tako Suknja kakor tudi Pajk, ki je tehnično izvrstno izpeljana razumska komparacija. Tudi Znani obrazi spominjajo na galanterijski vek in imajo nekaj skupnega z Dučićevim pesništvom, toda ne primejo tako kot bi sicer socialna pesem, kar hoče biti, prijeti morala. Morda zato, ker se subtilna polčrta malo podaja taki snovi, ki smo jo vajeni gledati v grobih potezah. Pač pa so nekatere pesmi tega dela najboljše v zbirki, tako Pomladni studenci in Jesenski razgledi, zreli pesmi

realističnega pravca, samosvoji podobi pokrajine in časa, zajeti z izredno močno ekspresijo iz stvari same ven. In druge take pesniške »študije« kot Kapela, Zrcalo, Planjava, Večernica in Jutrnjica, pa tudi Mrlič — ali niso novi Jenkovi Obrazi iz narave? Tudi tu je Tauferjevi narava samo objekt, ki naj ga prikaže z besedo kar najadekvatnejše in preriše v svojo beležnico, kakor ga vidi pred seboj. Tako je predmetnost sama na sebi prišla v njeno poezijo, ko se je odtegnila obupu srca, ko je zakrila svojo ranjeno dušo ter se je polastila predmetov, ki si jih osvaja in oblikuje po njih podobi. Tako je ta del že izraz njenega realizma, njene pesniške stvarnosti, značilne za naš čas.

Toda s tem, ko smo hoteli naznačiti v smeri današnjega razvoja pesništva tudi stopinje v njem pesnice Vide Tauferjeve, kakor se kažejo v tej njeni prvi zbirki, nismo dojeli vseh značilnosti njene pesmi. To pa je tisto, kar je najbolj njeno in najbolj svojevrstno: njena pesniška osebnost. Vida Tauferjeva je pesnica intimnih stihov, takih, da se človek boji zanje, če jih izgovori malo glasneje in pri belem dnevu. To je cvetje, ki dežuje iz mesečine in se lesketa na gladini vode, to je svet sijaja in teme, barv in vonja, gibanj in tihe melanholije. To ni sicer boina lirika, temveč nežna, subtilna, kjer ima vsaka beseda svojo barvo, svoj vonj, toploto in zvok, kjer pojo vsi čuti v polnosti, toda zabrisano kot v pastelu. Poglej samo verz

Umrla si, voščena bleda roka,
tvoj topli vonj za vedno je prestal.
Življenje moje je piščal brez zvoka,
srce je bolni veter sredi trav —

in ali ne občutiš barve (voščena, bleda!), toplote (topel vonj!), vonja, zvoka in gibanja (bolni veter!), vse to v štirih vrsticah! In prav tako se ti čuti prelivajo v vseh pesmih, ki so s skrbno žensko roko izglajeni do zadnjih fines, ter v vsem — v nastroju in obliki — izražajo nežno žensko dušo. Ne burijo jo vetrovi dnevnih aktualnih borb, temveč boli jo samota in tišina, vznemirja jo trava ob vodi in lesk mesečine, bogata je v svojem majhnem svetu, bogata lepote, ki jo je toliko v tej majhni zbirki kot malokje. Le prisluhni pesmi teh »Vej v vetru« v tišini svojega srca in čutil boš, da ti bo vzdrhtelo. In kaj more pesnik doseči še več? Tine Debeljak.

Iga Gruden: Dvanajsta ura. Pesmi. Slov. Matica v Ljubljani 1939. Str. 96.

Osnovna poteza časa, ki živimo v njem, je nemir in pomanjkanje uravnovešenosti, ko se tek dogodkov in smisel stvari izmiče logični misli in sklepanju, čustvo srca pa nemi v slutnji neke groze, ki se vedno ožje tesni okoli nas. Kaotičen čas apokaliptičnih znamenj in razodevanja nove, neznane usode. Iz okvira in nastrojenj takega časa je zrasla tudi pesniška zbirka Iga Grudna s simboličnim naslovom »Dvanajsta ura«.

Ulica molči brez vetra, prazna pusta,
ure vseh cerkvá dvanajsto so odbile;
onemela v mestu so stotera usta,
zadnje so zavese v oknih se spustile.